

записами виконавців пісенної і музичної творчості області під назвою «Живи й твори, моя бабусю».

Серед учнівських об'єднань проведено обласний конкурс кращих досліджень багатопрофільної туристсько-краєзнавчої експедиції «Краса і біль України», куди представлено 90 досліджень творчих учнівських об'єднань. Кращою визнана пошуково-дослідницька діяльність членів творчого об'єднання «Дебют» Костопільського районного будинку школяра та юнацтва за напрямом «Свята спадщина». Темою дослідження цього об'єднання є вивчення історії давнього ткацтва на Поліссі, збереження пам'яток ткацького ремесла в сучасних умовах.

Надана допомога у виданні книги про Заслуженого майстра народної творчості України Марії Шевчук «Червоними і чорними нитками...»; збірки Т.Пархоменко «Календарні звичаї та обряди Рівненщини» у 2-х частинах; вийшли з друку збірки А.Зданюка «Знову наснилося рідне село» та «Гей, там на Поліссі»; В.Торчика «Краса і мудрість, і любов»; Ф.Гошука «В гостоньки прийшла співаночка»; В.Ковальчука «Народна музика Рівненського Полісся. Обрядові пісні».

Здійснено випуск вісника обласного центру народної творчості «Народна творчість». Для бібліотек області придбано книги «Етнокультурна спадщина Рівненського Полісся» та «Декоративно-прикладне мистецтво Рівненщини». Загалом Програма профінансована на 36% (149 тис. грн. із передбачених 415,0 тис. грн.).

Утім, розробка і реалізація подібних програм є, беззаперечно, позитивним явищем, оскільки приносить відчутну користь місцевому населенню, спрямована на збереження національної спадщини та суттєво впливає на імідж держави, керівництво якої опікується культурним зростанням своїх громадян.

Список використаної літератури

1. Реалізація державної політики України в галузі культури: аналітичний звіт Міністерства культури і туризму України за 2009 рік. – К.: НАКККіМ, 2010. – 223 с.
2. Поточний архів Управління культури та туризму Рівненської обласної державної адміністрації за 2002-2011 роки.
3. Програма збереження, відродження і розвитку народних художніх промислів на період до 2010 року // Поточний архів Управління культури та туризму Рівненської обласної державної адміністрації за 2011 рік.

Стаття надійшла до редакції 9.09.2011р.

V. G. Vytkalov, S. V. Vytkalov

PROTECTION OF HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE IN THE PROGRAMMES OF LOCAL GOVERNMENT

Having a special purpose regional Programs of maintenance of national cultural heritage are considered in the Rivne area.

Key words: *national cultural heritage, program, Rivne area, art.*

УДК 371.13(477)"192"

О. В. Головка

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОРОТКОТЕРМІНОВИХ КУРСІВ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УСРР У 20-Х РОКАХ

Значну роль у підготовці фахівців для дошкільних закладів в УСРР у 20-х роках відігравали короткотермінові курси. Навчались на них переважно вихідці з сільської

місцевості. Саме вони і становили основну частину працівників галузі.

Ключові слова: УСРР, дошкільна система виховання, короткотермінові курси, фахівці, діти.

Розвиток шкільної, професійної і вищої школи в УСРР у 20-х роках досліджений вітчизняними і зарубіжними істориками освіти досить ґрунтовно. Проте у цих працях дошкільне виховання розглядалось як другорядний аспект у контексті загального розвитку освіти у республіці. Це стосувалось і проблеми підготовки кадрів для дошкільних закладів.

До 1917 року основним центром підготовки дошкільних працівників у підросійській Україні був Київ. У місті діяло Фребелівське товариство – об'єднання педагогів, діячів народної освіти та лікарів – педіатрів. Товариство ініціювало відкриття двох навчальних закладів, які готували педагогів для дитячих садків: школа нянь (1905 рік) та Фребелівський педагогічний інститут (1908 рік). Школа нянь за своїм статусом дорівнювалася до училищ третього розряду. Фребелівський інститут був вищим жіночим навчальним педагогічним закладом. У 1913-1914 роках в інституті навчалось 338 слухачок [16, с. 5.]. У Харкові, Києві та Одесі протягом 1907-1917 років працювали платні Фребелівські курси для підготовки виховательок. Окрім них, протягом 1904-1909 років у Харкові функціонували короткотермінові курси з дошкільного виховання. Вони готували працівників виключно для міських російськомовних дошкільних закладів, перевага у яких надавалася впровадженню виховних систем Ф. Фребеля та М. Монтесорі [2, с. 9].

У квітні 1917 року при Фребелівському педагогічному інституті були організовані курси з підготовки фахівців для роботи в російських і єврейських яслах та садках. Восени 1917 року у ньому було відкрито українське відділення, яке очолила С. Русова. Серед заходів, спрямованих на забезпечення підготовки національних педагогічних кадрів, у цей період важливе місце посідали спеціальні курси, відкриті у квітні–травні 1918 року. На випускників курсів (50 осіб) покладалась велика надія у справі організації перших українських національних садків. До програми навчання, окрім традиційних тем, які знайомили слухачів з основами теорії і методики дошкільного виховання та з віковими особливостями дітей дошкільного віку, увійшла й тема „Українознавство”. У Києві також функціонували окремі курси з підготовки дошкільних працівників для єврейських садків [19, с. 26].

Після встановлення радянської влади попередній досвід підготовки вихователів на курсах, у середніх та вищих навчальних закладах загалом зберігся, але акцент зміщувався у бік комуністичної ідеології.

У травні 1919 року рішенням шкільного відділу НКО УСРР була створена комісія з реформування педагогічних закладів [12, с. 73]. На Першій Всеукраїнській нараді з дошкільного виховання у 1919 р. обговорювалися проблеми підготовки педагогічних кадрів. В її рішеннях підкреслювалось, що підготовка працівників повинна була здійснюватись не у вузько дошкільній профорієнтації, а у загальній підготовці фахівців для закладів соціального виховання загалом [23].

Нова система освіти потребувала й нової формації педагога. У Декларації „Про соціальне виховання” (1920 рік) акцентувалось: тільки той педагог може впроваджувати ідею соціального виховання, який вміє працювати і у дитячому садку, і у школі, і у клубі, і на майданчику. У перспективі випускники педагогічних навчальних закладів повинні були мати універсальну підготовку до соціального виховання, здатні однаково успішно працювати з дітьми різного віку від 4-х до 17-ти років [3, с. 46].

Перші педагогічні курси з підготовки дошкільних працівників розпочали свою діяльність у Києві 1 квітня 1919 р. Курси були розраховані на 150 слухачів, з тривалістю занять два місяці. На них зараховували слухачів, які вже мали середню

освіту або досвід педагогічної роботи і обов'язково визнавали „радянську платформу” у справі народного виховання. Заняття проходили у 4-х секціях – російській, українській, польській та єврейській. На перших курсах навчались лише мешканці Київської губернії. 90 слухачів отримували стипендію у розмірі 400 крб. на місяць [20].

Наступні курси у Києві на 150 слухачів почали працювати у червні 1919 року. Однак зараховано на них було 340 осіб. Це призвело до скорочення терміну навчання до 5 тижнів (83 лекційні години) через нестачу коштів на проведення занять у повному обсязі [22]. Програма курсів була обтяжена суспільно-політичними дисциплінами: лекціями з марксизму-ленінізму, історії комуністичної партії, атеїзму, коротким курсом політичної економії. Згідно з вимогами НКО УСРР, дошкільні працівники повинні були не тільки займатись вихованням дітей, але й проводити бесіди з батьками для пропаганди суспільного, а не родинного виховання [21].

Курси з дошкільного виховання у Полтаві почали роботу у квітні 1920 року. Їхніми слухачами були 14 осіб з Лохвицького повіту Полтавської губернії. У цьому повіті діяло 12 дошкільних закладів [5]. Наступні полтавські курси діяли з 1-го квітня по 15-е травня 1921 року і були розраховані на 100 слухачів. Рівень освіти майбутніх вихователів був досить низьким. Майже усі вони закінчили лише кілька гімназичних класів. До того ж програма курсів не була реалізована через відсутність лекторів із спеціальних предметів. Термін занять взагалі було скорочено через незадовільні умови проживання слухачів. Так, 46 чоловік було розміщено у двох кімнатах без опалення та освітлення [6].

У Харківській губернії перші курси з дошкільного виховання були організовані у 1920 році у губернському центрі, Вовчанську, Зміїві і Охтирці. У травні цього ж року єврейська секція Харківського губернського відділу народної освіти підготувала 20 працівників, які були слухачами шеститижневих занять з дошкільного виховання. 10 слухачок були членами РКП(б) з промислових підприємств міста. Вони повинні були налагодити роботу по створенню у Харкові суто єврейських дитячих садків з навчанням та вихованням дітей рідною для них мовою [7]. У грудні 1920 року в Чугуєві було відкрито чотиримісячні курси з підготовки не вихователів, а керівників для повітових дошкільних закладів. На курси зараховувались громадяни обох статей, які мали базову підготовку не нижче п'яти класів гімназії. Допускались також особи із самоосвітою, але тільки пролетарського походження. Слухачі отримували стипендію у розмірі 3500 крб. на місяць. У наступному році курси з дошкільного виховання працювали у Слов'янську та Богодухові – містах Харківської губернії. У 1920 році в Одесі були відкриті тримісячні курси з дошкільного виховання [2, с. 164].

Єдиного навчального плану з підготовки дошкільних працівників на початку 20-х рр. не існувало. Кожний губернський відділ освіти розробляв свій навчальний план та програму занять, виходячи з власного досвіду, знань та коштів, виділених для їхнього проведення. Навчальні плани багатьох курсів були перевантажені суспільними предметами за рахунок професійно орієнтованих дисциплін. Слухачі не мали змоги ознайомитись із практичною діяльністю майбутнього вихователя через відсутність практичних занять безпосередньо у дошкільних виховних закладах.

У 1922 році на Третій Всеукраїнській нараді з освіти були визначені принципи організації короткотермінових курсів дошкільних працівників, обговорені рекомендації для створення єдиної програми навчання. Лекційну систему було запропоновано повністю змінити на семінарську [18, с. 58].

У 1921-1925 роках поширеною практикою підготовки фахівців для дошкільних закладів у повітових містах та сільській місцевості були одно - триденні семінари для місцевих жінок-активісток, які повинні були виконувати всю роботу з їхньої організації. Такі семінари проводили інструктори губернських та повітових відділів освіти, або вихователі – практики. Семінари проводились напередодні літніх

сільськогосподарських робіт, коли відчувалась найгостріша потреба в організації догляду за дітьми, батьки яких працювали у полі. Проте за такий короткий термін неможливо було дати навіть елементарної фахової підготовки майбутнім вихователям. У звітах про роботу таких семінарів підкреслювалось, що вони готують не „виховательок”, а тимчасових „наглядачок” за дітьми [8].

Загальноосвітній та культурний рівень майбутніх дошкільних працівників пролетарського та селянського походження був загалом низьким. Частина з них не мала навіть початкової освіти. Так, у звіті про роботу харківських курсів за 1921 рік підкреслювалось, що викладачам доводилось проводити заняття з основ грамоти та особистої гігієни; давати слухачам елементарні знання з історії, літератури, не говорячи вже про викладання суспільнознавчих дисциплін та документознавства; особливостей розвитку дитини. Траплялись випадки, особливо у таких великих містах як Одеса, Київ, Харків, коли відділи народної освіти відмовлялись зараховувати на роботу у міські дошкільні заклади випускників курсів і семінарів, надаючи перевагу вихователям, які закінчили Фребелівські та Вищі жіночі курси ще до революції [9].

У середині 20-х рр. склалася ситуація, коли знизився попит на підготовлених дошкільних працівників у зв'язку з тим, що кількість дитячих садків протягом цього періоду через матеріальні причини невпинно скорочувалась. За таких умов короткотермінові курси змінювали профіль, переорієнтовуючись на підготовку, головним чином, педагогів для шкіл. Загальна кількість випускників короткотермінових курсів у 1919-1927 роках становила приблизно 3500–4000 осіб. Більшість з них не мали змоги працевлаштуватися за фахом, тому що загальна потреба у дошкільних працівниках цього періоду становила не більше 500 осіб [1, с. 64].

Безумовно, короткотермінові курси дошкільних працівників не вирішували проблему підготовки кадрів, до того ж після закінчення навчання слухачі відмовлялись працювати у повітах через досить важкі умови праці – відсутність житла, незадовільну матеріальну базу дошкільних закладів, мізерну, і, як правило, натуральну оплату за працю, тощо. Для забезпечення кадрами сільської місцевості НКО УСРР ухвалив рішення не видавати посвідчення про закінчення курсів тим, хто відмовлявся їхати на роботу за призначенням [8].

До 1929 року курси з підготовки дошкільних працівників в УСРР працювали лише протягом першого півріччя кожного року, готуючи слухачів до роботи під час літніх місяців. Саме влітку організовувалась більша частина тимчасових ясел, майданчиків, притулків для дітей робітників та селян. Навчання на курсах за весь час їхнього існування було безплатним. Слухачі частково забезпечувались житлом та стипендіями. Після закінчення курсів випускники обов'язково отримували призначення на роботу.

Державного фінансування для цього було замало, і вперше у 1929 році була проведена акція добровільного збору коштів серед населення України для розвитку дошкільної системи. Додатково зі столиці УСРР – Харкова – у міста і райони республіки було направлено 40 бригад кваліфікованих педагогів для організації курсів. Наслідком цих заходів було розширення мережі курсів. Так, у Харківській, Миколаївській та Вінницькій округах були організовані постійні, а не тимчасові курси на 100 осіб для підготовки вихователів з числа колгоспниць та активісток-робітниць. В Одеській окрузі були організовані додаткові одномісячні курси тільки для селянок за умови, що вони повернуться працювати вихователями у своє рідне село [17, с. 19]. Це була принципова позиція відділів народної освіти, про що свідчать накази і рекомендації керівників окружних курсів з дошкільного виховання. Наприклад, А. Гендрихівська, завідувачка Харківських курсів, неодноразово стверджувала, що саме селянська молодь повинна становити основний склад курсантів [4].

Однак розгортання такої розгалуженої мережі дошкільних курсів потягло за

собою цілу низку об'єктивних труднощів. У більшості міст, де вони були відкриті, викладання здійснювалось на низькому професійному рівні. До роботи на курсах залучались учителі шкіл, медичні працівники, фахівці дошкільної справи, а не професійні викладачі. Робота на курсах вважалась громадським обов'язком і не винагороджувалася. Траплялось, що курси організовувались там, де були відсутні дитячі садки [14, с. 12]. У 1929-1930 навчальному році НКО УСРР у своєму кошторисі запланував відкриття у Києві 9-ти місячних курсів з підготовки двох тисяч дошкільних працівників. На жаль, цей план не було реалізовано у зв'язку з тим, що наркомат фінансів не зміг виділити необхідних коштів [14, с. 13].

У 1930 році НКО УСРР розробив і запровадив єдину програму та навчальний план для три- і шестимісячних курсів з підготовки дошкільних працівників. Зараховувались до них особи, які мали попередню освіту в обсязі шкільної чотирикласної (6-ти місячні) і семикласної (3-х місячні) школи. Окрім навчальних вказівок, до програми курсів додавалася інструкція з рекомендаціями стосовно відбору слухачів. Згідно з нею, на короткотермінові курси в першу чергу зараховувались робітниці, наймички, колгоспниці, дружини робітників і працівники дошкільних закладів, які не мали відповідної освіти [10]. Тобто, для навчання на дошкільних курсах соціальне походження майбутніх вихователів мало переважне значення.

Проти підготовки дошкільних працівників лише на короткотермінових курсах рішуче виступали фундатори й керівники дошкільної системи Радянської України, зокрема О. Дорошенко. Керуючи дошкільною секцією в НКО УСРР на початку 20-х років, вона неодноразово стверджувала, що „ніякі курси не можуть дати наукової підготовки дошкільних працівників уже тому, що нема можливості забезпечити їх науковими силами” [11, с. 12].

На початку 30-х років відбуваються значні якісні зміни у забезпеченні навчання на курсах: поліпшилися навчально-матеріальна база, методичне забезпечення, збільшився термін їхньої роботи, склад лекторів, підвищилися вимоги до слухачів. Чимало вихователів після підготовки на курсах продовжували навчання на заочних та вечірніх відділеннях педагогічних технікумів. Якщо у першій половині 20-х років у дошкільних закладах працювали здебільшого працівники, підготовлені на курсах, то у подальшому почав швидко зростати відсоток вихователів, які закінчили середні педагогічні навчальні заклади [13, с. 480].

Список використаної літератури

1. Абрамсон С. Жодного дошкільного робітника поза системою підвищення якості роботи / С. Абрамсон. // За комуністичне виховання дошкільників. – 1932. – № 9. – С. 62-64.
2. Бондар А. З історії розвитку дошкільного виховання на Україні (1917-1941 рр.) / А. Бондар. // Дошкільне виховання. – 1966. – № 11. – С. 9-12.
3. Вища школа Української РСР (1917-1967 рр.). – К.: Вид. Київ. ун-ту, 1967. - Ч. 1. – 420 с.
4. Гендрихівська А. За підвищення кваліфікації дошкільних робітників / А. Гендрихівська // Радянська освіта. – 1931. - № 1. – С. 19-21; Гендрихівська А. З досвіду готування керівних кадрів для дошкільних закладів / А. Гендрихівська, Х. Рабинович // За комуністичне виховання дошкільників. – 1933. - № 8. – С. 27-30.
5. ДАПО. Ф. Р. 3154. Оп. 1. Спр. 11. Арк. 85.
6. ДАПО. Ф. Р. 387. Оп. 1. Спр. 549. Арк. 16.
7. ДАХО. Ф. Р. 203. Оп. 1. Спр. 152. Арк. 121.
8. ДАХО. Ф. Р. 203. Оп. 1. Спр. 160. Арк. 97, 98.
9. ДАХО. Ф. Р. 820. Оп. 1. Спр. 772. Арк. 6.
10. ДАХО. Ф. Р. 855. Оп. 1. Спр. 125. Арк. 3-5.

11. Дорошенко О. До питання про підготовку дошкільних робітників / О.Дорошенко // Шлях освіти. – 1926. - № 3. – С. 9–14.
 12. Івашина Г. Перші кроки створення вищої педагогічної школи в Українській РСР (1917-1919 рр.) / Г. Івашина // Вища і середня педагогічна освіта. – К., 1976. – Вип. 9. - С. 72-80.
 13. Культурне будівництво в Українській РСР (1917-1941 рр.) // Зб. документів. –К.: ДПВ, 1969. – Т.1. – 620 с.
 14. Морозова Н. Основні завдання дошкільного виховання в п'ятирічці / Н. Морозова // Шлях освіти. – 1930. – № 8. – С. 12–13.
 15. Попиченко С. Розвиток теорії і практики дошкільного виховання в Україні (кінець ХІХ-початок ХХ ст.) / С. Попиченко. – К.: Просвіта, 2001. – 154 с.
 16. Скрипник М. Про завдання дошкільного виховання / М. Скрипник. –Харків: Рад. школа, 1932. – 44 с.
 17. Третье Всеукраинское совещание по просвещению. – Харьков: Изд. НКО УССР, 1922. – 163 с.
 18. Улюкаєва І. Історія суспільного дошкільного виховання в Україні (1919-1940 рр.) / І. Улюкаєва. – К. : Просвіта, 2003. – 76 с.
 19. ЦДВАВОВУ України. Ф. 166. Оп. 1. Спр. 201. Арк. 4.
 20. ЦДВАВОВУ України. Ф. 166. Оп. 1. Спр. 203. Арк. 7-11.
 21. ЦДВАВОВУ України. Ф. 166. Оп. 1. Спр. 206. Арк. 35.
 22. ЦДВАВОВУ України. Ф. 166. Оп. 2. Спр. 539. Арк. 18, 19.
- Стаття надійшла до редакції 30.08.2011р.

O. V. Golovko

HISTORY AND ORGANIZATION OF SHORT COURSE TRAINING FOR PRE-SCHOOLS IN THE USSR IN THE 20 C

The article is devoted the analysis of activity of educational courses on preparation of educators for preschool establishments of USSR. Listeners was taught on them mainly from rural locality with.. Exactly they and made basic part of preschool workers.

Key words: *USSR, preschool system of education, short-term courses, specialists, children.*

УДК 371.132:004

В. О. Дубко, В. О. Кудлай

КУЛЬТУРНИЙ ДОСВІД ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПРИ РОЗРОБЦІ НАУКОВИХ ТА НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ВНЗ

У статті розглядається культурний досвід взаємодії між суб'єктами навчального процесу у вищій школі при розробці наукових та науково-методичних матеріалів, в т. ч. для дистанційної форми навчання. Розглянуто феномен процесу навчання у ВНЗ та його відмінність від самоосвіти.

Ключові слова: *культурний досвід, вищі навчальні заклади, взаємодія, наукові матеріали, науково-методичні матеріали, дистанційне навчання.*

Аналіз сучасних досліджень і публікацій показує, що вирішення проблеми взаємодії між суб'єктами навчального процесу у вищій школі при розробці наукових та науково-методичних матеріалів повинно бути спрямоване на удосконалення форм і методів навчального процесу, упровадження комп'ютерних методів навчання,